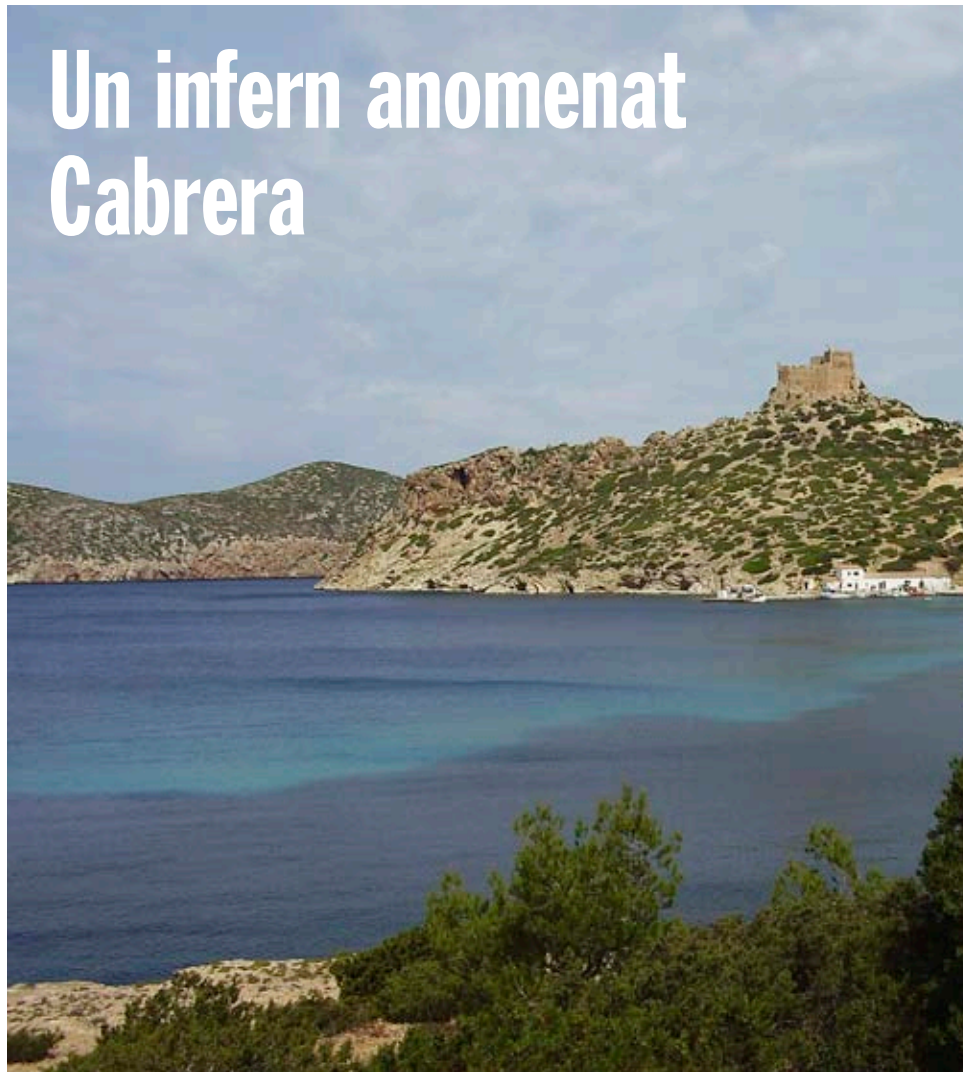

En els primers dies de juny de 1814 entrava al port de Marsella una estranya flota de vaixells de càrrega, plens a vessar amb uns escassos 3.000 homes, veritables esquelets vivents, que arribaven al seu país des de l'infern en el qual un mòdlit de pedra gravada, col·locada el 1847, encara els honora: "A la mémoire des Français de Cabrera". A ells, els supervivents, i, sobretot, als que allà moriren, més de 9.000.

L'arribada. Seguint el relat que fan els periodistes Pierre Pellissier i Jérôme Phelipeau, autors del llibre *Els veterans de Cabrera*, en edició francesa d'Hachette, 1979, la primera victòria militar espanyola, el juliol de 1808, davant les tropes de Napoleó, en plena guerra del francès, a Bailén (Jaén), deixà 16.000 presoners. La previsió era que fossin baratats per captius espanyols a França o a zones de la Península sota control enemic. Mentre arribava el moment, però, uns 9.000 van ser enviats a Cadis, on foren acaramullats en vaixells desarborats que servien de presidi. Allà s'estigueren els nou mesos següents, passant canusies de tot tipus. A principis d'abril de 1809 el governador rebé l'ordre d'embarcar-los cap a Marsella perquè a la fi s'havia pactat intercanviar-los. Una flota de 16 vaixells es féu a la mar. Amb la mala sort que una intensa tempesta la desvià fins al port de Palma. A la capital mallorquina els generals foren desembarcats, per esperar una futura permuta amb iguals espanyols a les mans franceses. Un pic baixats els afortunats de les naus, els vaixells reberen ordre de salpar.

Els captius, en pèssimes condicions, com és fàcil d'imaginar, es pensaren que recuperarien rumb nord, cap al seu país. Quina no degué ser la seva amarga sorpresa en constatar que el prenién en sentit contrari. Resultava que les autoritats de la capital balear no havien confirmat el troc de presoners i, per tant, a l'espera que arribessin ordres de la superioritat, enviaven aquells pobres desgraciats a una presó. Això sí: peculiar, un presidi natural, una illa deshabitada, de 17 quilòmetres quadrats. Cabrera.

Després d'una curta travessia, els francesos veren, bocabadats, la destinació que els esperava. Roques, penya-segats, poca vegetació, runes d'anti-

Un infern anomenat Cabrera

Fa 200 anys es tancava el primer camp de concentració conegut: el de Cabrera, on moriren vora 9.000 dels 12.000 francesos allà confinats.

gues construccions, molt de sol, cap edifici... No s'ho acabaven de creure. Però les ordres no admetien dubtes: tothom a terra.

El camp de concentració. Així va ser com uns 9.000 soldats francesos —amb algunes esposes que els acompanyaven, com era habitual en aquell temps en els exèrcits— es trobaren en una terra inhòspita, a l'espera d'un futur alliberament que ningú no els donava cap seguretat de quan ocorreria.

Els oficials intentaren mantenir un cert aire castrense d'organització i dis-

ciplina en aquella gernació de depauperats humans. Ordenaren la construcció de fràgils cabanyes, amb branques seques i algunes pedres. Al cap d'un parell de setmanes els caps militars van ser enviats a Palma, per ser intercanviats. Tots excepte un, un tal capità Armand, que decidí quedar-se per compartir el destí dels seus subordinats. Aleshores, el comandament quedà a les mans d'una mena de consell de govern electe, format sobretot per suboficials. Sota les seves ordres s'organitzaren les cabanyes, excusats —en realitat: zones *ad hoc* una mica allunyades—,

Vista del castell de l'illa de Cabrera, les runes del qual serviren com a magatzem perquè els francesos ferits i malalts hi morissin separats de la resta de presoners.

es prepararen com es pogué les runes del castell i de dos edificis més per als ferits, malalts i moribunds; s'acotà una zona com a cementiri, que ben aviat va ser ampliada...

El primer estiu va ser molt dur. Les poques cabres que donaven nom a l'illot s'extingiren immediatament. Les rates les substituïren en la dieta habitual. Perquè el menjar que els hi enviaven els mallorquins, cada quatre dies amb una xalupa, no passava de ser escassos queviures en mal estat –rosegons de pa i formatge ranci– i aigua racionada –l'illa no tenia més pou que un de minúscul que amb prou feines treia una mica del preuat líquid– que els presoners ingerien tot d'una. La set i l'escassa i mala alimentació es van cobrar des de bon començament el seu preu en forma de vides. Els cadàvers s'acaramullaven i les poques eines

que els permetien tenir eren poques per obrir tants de forats on enterrar la quantitat d'homes que sucumbien.

Quan arribà setembre la situació empitjorà encara més. Les tempestes de finals d'estiu i de tardor destrossaren les fràgils cabanyes i tot el que havien intentat construir. L'hivern, fred i humit, posà fi a la vida d'uns centenars més de presoners. La desesperació féu aparèixer mutilacions autoinfligides que intentaven suscitar la compassió dels soldats espanyols que els portaven els aliments i aigua. Així, alguns van ser enviats a hospitals de Mallorca. Però fou un consol transitori. Ben aviat els mallorquins protestaren per tenir entre ells els fills de França descreguts, ateus i dipositaris, a ulls del catolicisme més integrista que aleshores s'ensenyoria de la societat illenca, de tots els mals imaginables. Així que la Junta de Palma decidí que tots els francesos hospitalitzats fossin retornats a Cabrera. Això sí, prometeren que construirien un hospital a l'illot. El qual illot, naturalment, mai no feren.

El 1810 molts francesos prengueren consciència que haurien d'estar en aquella maleïda illa durant molt de temps. Va ser quan les dones començaren a oferir serveis sexuals, a canvi de menjar, als vigilants del bergantí i als soldats de les xalupes que el duïen els queviures; i quan els intents de fuga començaren a sovintejar. La llegenda diu que uns quants aconseguiren arribar al nord d'Àfrica a bord de precàries bales improvisades, sortint de nit i gaudint de molta sort i corrents de la mar propicis. Qui sap, però allò cert i segur és que la majoria dels que ho intentaren moriren ofegats o, en el seu defecte, pel foc del bergantí de vigilància que no tenia pietat quan descobria qualsevol intent de construir una balsa per fugir: canonades de metralla a dojo, i problema resolt.

El mes de març d'aquell any es produí una novetat important. Un bon grapat dels oficials que havien estat conduïts a Palma per ser intercanviats, en constatar l'autoritat que no arribaven les ofertes de troc, va disposar que fossin tornats a Cabrera. En arribar-hi, revitalitzaren el consell de govern, imposaren una mica més de disciplina i ordre, ordenaren construir novament

prou cases per guarir tothom, encara que fossin improvisades amb fullaca, roques i runes del castell i dels edificis propers esbocats. Unes 1.400 se n'arribaren a fer. Organitzaren el troc amb els mariners britànics del bergantí de tot el que pogués tenir cap valor a canvi de menjar... A pesar de totes les penúries, la vida s'alleujà una mica durant uns pocs mesos i fins i tot alguns tingueren prou ànim aquella primavera com per improvisar una representació teatral. Sense massa èxit de públic. No estava la cosa per festes. El nombre de morts no deixava d'augmentar. La qual cosa tenia una cara tenebrosament positiva: suposava que hi havia menys gent a repartir el menjar. O sigui un poc més per als que encara sobreviuen. Com que a la burocràcia espanyola de Palma no se li havia acudit pensar-ho, durant uns mesos la dieta va millorar, per lleugerament que fos. A finals d'any, però, els responsables militars se n'adonaren i ordenaren una dràstica reducció de les racions que enviaven als francesos.

Si els anys anteriors les condicions havien estat dramàtiques, el 1811 passaren a ser extremadament nefastes. Més que mai la supervivència esdevenia una sort declinant. El nombre de morts s'elevava diàriament davant de la insensibilitat absoluta dels vigilants i de les autoritats mallorquines que sempre feien orelles sordes a les desesperades peticions d'ajuda en forma d'atenció mèdica i de millor alimentació.

El mal temps sovint provocava mar prou gruixada perquè les petites barques que portaven el menjar a l'illa deixessin de sortir. Aleshores s'endarreriria l'arribada dels queviures durant dos, tres o fins i tot més dies. Sempre havia passat. Però els primers mesos de captiveri els presoners havien pogut trobar alguna rata per menjar, arrels de plantes –que provocaven a vegades malalties– o el que fos. Però així que el temps anava passant i la fam i la debilitat augmentaven, aquestes demores, per petites que fossin, es convertien en sentències a pena capital per a centenars d'homes de Cabrera. No tenir aquella mica de menjar, per dolent i poc que fos, suposava la mort per a molts. Cada pic que les barques de provisions no apareixien el dia que tocava

Entre 1809 i 1814 fins a 12.000 presoners francesos foren confinats a Cabrera, dels quals només en sobrevisqueren uns 3.000.

el pànic s'apoderava de tothom. I els més dèbils sabien que els havia arribat l'hora. Un context tan terrible provocà l'aparició de casos de canibalisme amb els cadàvers dels companys. I també de coprofàgia. Valia tot per sobreviure. O per intentar-ho.

Per si no era prou terrible la situació, el 1812 arribà un nou contingent de presoners. Més de 1.500 soldats més, enviats des d'Alacant, que se sumaren als que en grups molt més petits havien anat arribant a l'infern de Cabrera en els dos anys anteriors. En total ja eren aleshores més de 12.000 els desembarcats a la força des de 1809. Els acabats d'arribar s'horrortitzaven només tocar terra, en veure el que els esperava: un panorama

dantesc d'homes famèlics, pràcticament esquelets ambulants, quasi nus, precàries edificacions construïdes tantes vegades com destruïdes, una olor insuportable arreu, cadàvers sense enterrar, desesperació...

Com pertot i sempre en casos semblants, entre la misèria extremada aparegueren els més espavilats sense escrúpols. Un camp de cotó que havia semblat un capellà mallorquí que hi anava regularment a donar conhort espiritual i ajudar en el que podia, Damià Estelrich, permeté als que hi feien feina acumular prou producte per bescanviar-lo per menjar i alguna peça de roba amb els soldats que els vigilaven; una parcel·la de cols que un altre grupat de presoners aconseguí fer fruitar els serví per trocar amb els espanyols i anglesos... Així s'anaren formant grups diferents que inevitablement acabaren per xocar: bregues, ganivetades, assassinats.... El 1813 ja no quedava res semblant a un exèrcit, ni disciplina ni organització. Era un camp qui pugui, un caos delirant, amb homes famèlics disposats a matar o morir per una minúscula col que podia

significar el passaport per viure un dia més en aquell infern.

En començar el 1814 només quedaven vius una mica més de 3.000 homes, els quals esperaven resignadament la mort. Havien vist desaparèixer més de 9.000 companys seus en aquell maleït illot des de 1809 i ja res no els importava. Cap d'ells no confiava en un alliberament que pareixia del tot impossible.

Però, aleshores, el 16 de maig de 1814 veren com s'acostava un vaixell diferent. Una goleta que embocava directe cap al petit moll. En desembarcar, el capità de la nau els comunicà que la guerra havia acabat quasi un mes abans, el 17 d'abril, i que l'autoritat espanyola havia decretat la llibertat immediata de tots.

En els dies següents arribà més menjar i aigua, alguna medicina i a finals de maig finalment foren embarcats. En els primers dies de juny arribaren a Marsella, on els esperava una gernació que els rebé com herois que tornaven miraculosament vius d'un infern anomenat Cabrera.

Miquel Payeras

Entre els presoners es van donar diversos casos de canibalisme i coprofàgia